

KANTELU EDUSKUNNAN OIKEUSASIAMIEHELLE

Kantelija: Jouni Luukkainen, dosentti, yliassistentti (mvs)

Matematiikan laitos, PL 4 (Yliopistonkatu 5), 00014 HELSINGIN YLIOPISTO
p. (09) 191 24185, jouni.luukkainen@helsinki.fi

Viranomainen, jonka menettelyä arvostelen: Espoon kaupungin suomenkielinen koulutuskeskus.

Toimenpide, jota pidän virheellisenä: Koulutuskeskus on ottanut lainvastaisella ja puutteellisella tavalla huomioon 1.8.2003 voimaan tulleen uskonnonvapauslain (453/2003) sekä uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta koskevat uudet säännökset (laki 454/2003 perusopetuslain 13. pykälän muuttamisesta ja laki 455/2003 lukiolain 9. pykälän muuttamisesta). Koulutuskeskus rajoittaa perustuslain 11. pykälän 2. momenttia ja toimii vastoin eduskunnan kannanottoja siinä tavassa, jolla se on järjestänyt 1.8.2003 alkaen peruskoulun ja lukion uskonnollisista tilaisuuksista omantunnonsyistä vapautumisen.

Asian kuvaus: Kanteluni koskee seuraavista kanteluni liitteinä olevista asiakirjoista ilmeneviä koulutuskeskuksen ratkaisuja:

(a) Tiedote ”Uusi uskonnonvapauslaki ja katsomusaineopetus Espoossa. Tiivistelmä. 5.8.03. Marita Uittamo.”

(b) Tiedote ”Yhtenäinen menettelytapa katsomusaineisiin ohjaamisessa. 22.8.2003. SUKO. Marita Uittamo”.

(c) Espoon kaupungin (a):ssa mainittu verkkosivutiedote ”Uusi uskonnonvapauslaki ja katsomusaineiden opetus Espoossa”. 5.8.2003. Marita Uittamo.

(d) Verkkosivun (c) liite (linkki) ”Uskontotiedote”. Tämä koostuu Opetushallituksen 6.6.2003 päivätyistä tiedotteista ja muistioista ”Perusopetuslain/Lukiolain muutoksen vaikutukset uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetukseen sekä koulun/lukion toimintaan”.

(e) Verkkosivun (c) liite (linkki) ”Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus/Lomake/Lukiot” eli lomake ”Espoon kaupunki. Suomenkielinen koulutuskeskus. Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus. Lukio. Ilmoitus/päätös”.

(f) Verkkosivun (c) liite (linkki) ”Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus/Lomake/Peruskoulut” eli lomake ”Espoon kaupunki. Suomenkielinen koulutuskeskus. Uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus. Peruskoulu. Ilmoitus/päätös”.

(g) Lomake ”Espoon kaupunki. Suomenkielinen koulutuskeskus. Opiskelijan osallistuminen uskonnon harjoittamiseen kouluyhteisön uskonnollisissa tilaisuuksissa”.

(h) Lomake ”Espoon kaupunki. Suomenkielinen koulutuskeskus. Oppilaan osallistuminen uskonnon harjoittamiseen kouluyhteisön uskonnollisissa tilaisuuksissa”.

Näissä asiakirjoissa mainittu Marita Uittamo on tietääkseni koulutuskeskuksen uskonnonopetusasiain koordinaattori, ja (tiedotteen (b) mukaan) hän vastaa kaikista asiaan liittyvistä opetusjärjestelyistä.

Selvitän nyt luettelossa 1)–8) koulutuskeskuksen ratkaisut, joita arvostelen.

1) **Koulutuskeskus on osin unohtanut sen, että uusi uskonnonvapauslaki kumosi vanhan.** Tämä on uuden uskonnonvapauslain 31 §:ssä *Voimaantulo*. Suoraan koulua koskee vain 6 § *Uskonnon opetus* ("Oikeudesta saada uskonnon opetusta säädetään erikseen.")

Lomakkeiden (e) ja (f) alussa oleva maininta "Uskonnonvapauslain 8 §:ään" viittaakin ilmeisesti vanhaan uskonnonvapauslakiin, nimittäin sen pykälään huoltajan vaatimuksesta enemmistön uskonnonopetuksesta vapauttamisesta. Lomakkeissa itsessään on kylläkin uuden uskonnonvapauslain termi "uskonnollisen yhdyskunnan", ja tiedotteessa (a) kylläkin korostetaan vapautuskäytännön poistuneen. Ongelma on huoltajan vallan säilyttäminen; tähän palaan kohdassa 2.

Mainitsen tässä samalla vastaista varten, että koulun kannalta on lisäksi huomionarvoinen 3 § *Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa*, sillä sen mukaan lapsen uskonnollisesta asemasta päättävät huoltajat yhdessä, ja hallituksen esityksessä (HE 170/2002 vp) tämän perusteluna oli lapsen uskonnollisesta asemasta päättämisen määrittely lapsen huollon asiaksi; eduskunta ei perusteluun puuttunut. Rajoituksena kuitenkin on, että 12 vuotta täyttäneen lapsen uskonnollinen asema voidaan muuttaa vain hänen omalla kirjallisella suostumuksellaan. Huoltajat ovat siis saaneet lisää valtaa ja lisää vastuuta, ja tämä koskee silloin myös katsomusainejärjestelyjä.

2) **Koulutuskeskus on unohtanut sen, että lukiossa päätösvalta katsomusaineasiassa siirtyi huoltajalta opiskelijalle itselleen.**

Kohdassa 1 mainitsemani vanhan lain ajattelutapa näkyy siinä, että tiedotteiden (a), (b) ja (c) sekä lomakkeen (e) mukaan alaikäisen lukion opiskelijan puolesta katsomusainetta koskevat pyynnöt ja valinnat tekisi opiskelijan huoltaja. Lukiolain muutoksen tähden pyynnöt ja valinnat tekee kuitenkin opiskelija itse, vaikka edelleenkin vain uskonnollisen asemansa puitteissa. Päätösvallan siirtyminen huoltajalta opiskelijalle itselleen on merkittävä muutos. Käytännössä muutoksella ei ole vaikutusta evankelis-luterilaiseen (enemmistö)kirkkoon kuuluvalla opiskelijalla, mutta jokaiselle muulle opiskelijalle kyllä. Opiskelija saattaa haluta käyttää päätösvaltaansa tehdäkseen muutoksen katsomusainevalinnassaan heti tai myöhemmin. Muutos saattaa nimenomaan olla myös sellainen, jota huoltaja ei olisi suostunut tekemään tai jota opiskelija ei olisi edes tohtinut tai rohjennut huoltajalle ehdottaakaan tai johon opiskelijalla syntyisi halu vasta oman päätösvallan myötä. Lisäksi eräille opiskelijoille tuli myös uusia valinnanvaihtoehtoja.

Pidän vakavana virheenä Espoon kaupungilta sitä, että sen lomakkeessa (e) ei päätösvalta ole opiskelijalla itsellään ja että lomakkeessa ylipäätään kysytään huoltajaa/huoltajia.

3) **Koulutuskeskuksen tiedottaminen ei kata kaikkia niitä, joita se koskee.** Tiedotteen (b) kohta 4 kuuluu:

Kysely ja ohjanta tehdään vain uusille oppilaille/opiskelijoille. Entiset oppilaat jatkavat aiemmin valittua katsomusaineopiskeluaan. 7-luokkalaiset jatkavat alakoulussa aloitettua opiskelua.

Ilmeisesti tässä ”Entiset oppilaat” tarkoittaa ”Entiset oppilaat/opiskelijat”. Näin ollen kysely ja ohjanta koskisi opiskelijoista todellakin vain uusia eli siis lukion aloittaneita tai muusta lukiosta siirtyneitä. Tällöin siis samassa lukiossa jatkavat vanhat opiskelijat eivät saisi edes koulutuskeskuksen tarjoamaa virheellistä tietoa. Se on kovin ikävää sillä, kuten (b):n kohta 7 oikein toteaaakin, tiedotusvälineissä on ollut runsaasti virheitä. Omasta puolestani voin lisätä, että STT vaikenä näitä asioita muuten käsitelleessä uutisessaan 17.8.2003 tästä lukio-opiskelijan uudesta vallasta, eikä edes yhteydenotoni STT:n päätoimittajaan tuonut muutosta. Kuinka siis opiskelija voisi saada tiedon, ellei lukio itse sitä oikeassa muodossa hänelle kerro?

Tiedotuksen olisi tullut koskea jokaista evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuulumatonta opiskelijaa sekä (kun kerran Espoossa järjestetään ortodoksista uskonnon opetusta peruskoulussa [ja lukiossa]) jokaista evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ortodoksiseen kirkkokuntaan kuulumattoman oppilaan huoltajaa. Perustelut:

(i) Lukiossa päätösvalta siirtyi huoltajalta opiskelijalle (yllä).

(ii) Laki antaa nyt uusia mahdollisuuksia katsomusainevalintoihin:

- Jos oppilas/opiskelija kuuluu sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, jonka oman uskonnon opetusta ei järjestetä, hän voi huoltajan pyynnöstä/omasta pyynnöstään osallistua elämäkatsomustiedon opetukseen.
- Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumaton oppilas/opiskelija voi huoltajan pyynnöstä/omasta pyynnöstään osallistua sellaiseen uskonnonopetukseen, joka hänen saamansa kasvatuksen ja kulttuuritaustan perusteella ilmeisesti vastaa hänen uskonnollista katsomustaan.

Kohdassa (i) mainittua valtaa ja kohdassa (ii) mainittuja mahdollisuuksia on oikeus käyttää vaikka kesken peruskoulun tai lukion. Näistä muutoksista tulisi siksi tiedottaa myös kaikille niille peruskoulun/lukion aiemmin aloittaneiden oppilaiden huoltajille/aiemmin aloittaneille opiskelijoille, joita asia saattaa koskea. Heiltä ei voi millään perusteella viedä päätösvaltaa tehdä muutos, eikä heiltä näin ollen voi myöskään evätä oikeutta saada tieto uusista mahdollisuuksistaan juuri koulun kautta.

Näin on siitä huolimatta, että (Opetushallituksen) tiedotteessa (d) lukee:

Uskonnonopetusta koskevilla valinnoilla pyritään siihen, että ratkaisu on pysyvä. Uskonnon opetusta koskevat valinnat noudattavat tässä muiden, esimerkiksi valinnaisten aineiden käytäntöjä.

Siirtymävaiheessa enemmistön uskonnon opetukseen osallistuvien muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien ei tarvitse enää erikseen ilmoittautua kyseiseen opetukseen.

Ei laeissa itsessään puhuta eikä missään lakien valmistelun vaiheessa (Uskonnonvapauskomitean väli- ja loppumietinnöt, näistä kummastakin annetut lausunnot, hallituksen esitys, valiokuntien lausunnot ja mietintö, valiokuntien kuulemien asiantunti-

joiden kirjalliset lausunnot, eduskunnan täysistuntojen keskustelut) puhuttu mistään ”siirtymävaiheesta” eikä myöskään siitä, että viranomaisten toimin (joko aktiivisten toimien tai passiivisena pysymisen kautta) pitäisi pyrkiä ”uskonnonopetusta koskevien valintojen pysyvyyteen” ainakaan yli lakien muutospäivän 1.8.2003. Uskonnonvapauteen nimenomaan kuuluu oleellisena osana oikeus tehdä haluamansa muutos.

4) **Koulutuskeskus katsoo väärin, että rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan oman uskonnon opetuksen järjestyttyä siihen tai enemmistön uskonnon opetukseen olisi osallistuttava.** On sinänsä merkityksetöntä, mutta jatkon kannalta merkityksellistä, että ortodoksiseen kirkkokuntaan kuuluvan oppilaan/opiskelijan osalta on tiedotteessa (a) se virhe, että siinä oppilaan huoltajan/opiskelijan itsensä *on vaadittava* oman uskonnon opetusta, jos huoltaja/opiskelija ei pyydä oppilaille/itselleen enemmistön eli siis evankelis-luterilaista uskonnonopetusta. Lain mukaanhan oppilas/opiskelija *joutuu* ortodoksisen uskonnon opetukseen, sillä kolmen sääntö Espoossa ilmeisesti ilman muuta täyttyy.

Tarkastelen sitten rekisteröityä uskonnollista yhdyskuntaa (eli siis muuta uskonnollista yhdyskuntaa kuin evankelis-luterilaista kirkkoa tai ortodoksista kirkkokuntaa), jonka oman uskonnon opetusta Espoossa järjestetään. Tiedotteiden (a)–(c) mukaan Espoossa sekä peruskoulussa että lukiossa järjestetään tällaista opetusta katolisessa uskonnossa ja islamin uskonnossa. *Tiedotteiden (a)–(c) mukaan vastaavaan uskonnolliseen yhdyskuntaan eli katoliseen kirkkoon tai johonkin islamilaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla tämä uskonnonopetus on pakollista, ellei osallistu enemmistön uskonnonopetukseen.* Mielestäni tämä on virheellistä lain tulkintaa. Tiedotteet (a)–(c) rinnastavat rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan ortodoksiseen kirkkokuntaan oman uskonnon opetuksen ollessa kyseessä. Mutta laki tekee eron. *Mielestäni koulutuskeskuksen ratkaisu on lainvastainen.* Perustelen kantani alempana.

Lomakkeista (e) ja (f) on hankala varmasti päätellä, mitä kohdassa 5 tarkoitetaan ”muulla” rekisteröidyllä uskonnollisella yhdyskunnalla, mutta ilmeisesti tiedotteiden (a)–(c) perusteella sillä tarkoitetaan muita rekisteröityjä uskonnollisia yhdyskuntia kuin katolista kirkkoa ja islamilaisia uskonnollisia yhdyskuntia.

Jos Espoossa järjestetään jotain muutakin uskonnonopetusta kolmen säännön myöhemmin täytyttyä, ei se lomakkeiden (e) ja (f) kohdan 5a mukaan olisi kuitenkaan ainakaan heti pakollista. Tosin lukion ja peruskoulun välillä olisi kohdan 5 lopussa tarkastelemani ero.

5) **Koulutuskeskus rajoittaa osanotto-oikeutta koulun korvaavaan opetukseen tai lukion korvaaviin kursseihin.** Mielestäni rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan/opiskelijan ei lakien perusteella ole pakko osallistua katsomusaineopetukseen lainkaan eikä edes koulun ulkopuoliseen oman uskonnollisen yhdyskunnan järjestämään uskonnonopetukseen, vaan hänellä on tällöin sekä oikeus että velvollisuus osallistua koulun tarjoamaan korvaavaan opetukseen (tai ohjattuun toimintaan)/tarvittaessa itsensä valitsemiin lisäkursseihin.

Kuitenkaan, kuten yllä kohdassa 4 ilmeni, *koulutuskeskus ei anna katoliseen*

kirkkoon tai islamilaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan osallistua tähän koulun tarjoamaan (hyödylliseen) korvaavaan opetukseen/(hyödyllisiin) lisäkursseihin. Lomakkeen (f) kohdan 5 mukaan myöskään muuhun rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva oppilas ei voisi huoltajan ilmoituksella osallistua koulun tarjoamaan korvaavaan opetukseen oman uskonnon opetuksen järjestytyä, vaikka tätä opetusta huoltaja ei olisikaan pyytänyt; toisaalta lomakkeen (e) kohta 5 sallii opiskelijan torjua katsomusopetuksen.

6) Koulutuskeskus ei ole varautunut järjestämään poikkeuksellisia suoritusoikeuksia puutteellisen ja virheellisen tiedotuksensa korvaamiseksi. Mitä tapahtuu, jos lukion opiskelija saa (oikean) tiedon uusista oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan vasta lukuvuoden jo edettyä pitkälle ja silloinkin ehkä vain sattumalta? Hän saattaa aiheellisesti olla todella vihainen. Hänelle tulee ehkä aiheutettua vahinkoa kahdella eri tavalla. Ensiksikin hän saattaa joutua tarpeettomasti olemaan jonkin katsomusaineen kursseilla vastoin uskonnon- ja katsomusvapauttaan. (Vastaava koskee peruskoulua.) Toiseksikin hänen sitten ehkä vaihdettuaan heti tiedon saatuaan katsomusainettaan vaikka kesken kurssin — tai siis ainakin jätettyään entisen kurssinsa kesken — hän ei ehkä saakaan joustavasti suorittaa uutta kurssiaan — jos edes saa kuunnella opetusta — edes tässä poikkeustilanteessa, vaan hänet hylätään kurssilta kurssin alun poissaolojen tähden, eikä hän ehkä saa edes suoraan tenttiä tätä kurssia. Tiedotteessa (b) nimenomaan mainitaan, että syyskuun 1. päivän jälkeen muutoksia ei enää juurikaan tehdä. Näin siitä huolimatta, että opiskelija olisi saattanut tehdä muutokset ajoissa, jos vain olisi saanut oikean tiedon ajoissa. *Ei ole selvää, miten koulutuskeskuksen mukaan olisi meneteltävä tilanteessa, joka aiheutuisi kurssin vaihtamisesta turhan myöhässä koulutuskeskuksen puutteellisen ja virheellisen tiedotuksen vuoksi.*

7) Koulutuskeskuksen passiivisuus suuntautuu uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia vastaan. Totean, että ilmeisestikin lukiossa suurin ryhmä opiskelijoita, jotka saattaisivat haluta muutoksen katsomusaineensa suhteen — tarvitsematta muutosta uskonnolliseen asemaansa —, olisivat ne uskonnonopetuksessa olevat uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat, jotka haluaisivat nyt siirtyä omalla päätöksellään elämäkatsomustiedon opetukseen. Tämä halu on kuitenkin vain arvaus. On kuitenkin huomattava, että vuonna 1999 uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomia oli Suomessa 650000 sisältäen ehkä 50000 helluntaiseurakuntiin kuuluvaa, kun taas ortodoksiseen kirkkokuntaan kuului 55000 kuten myös rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin. Siis uskonnollisiin yhdyskuntiin ja uskonnollisiin järjestöihin kuulumattomia oli suuri enemmistö evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuulumattomista.

Esitän lisäksi seuraavat karkeat lukumääräarviot uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomista: 1990-luvun puolivälissä ala-asteella koko Suomessa elämäkatsomustiedon opiskeluun osallistui yhteensä vain 20 % uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomista eli samana vuonna syntyneistä 6300 oppilaasta keskimäärin 1250 oppilasta; loput 80 % olivat siis uskonnonopetuksessa (katsomusopetukseen koko-

naan osallistumattomiakin oli pieni määrä). Rippikouluikässä moni jälkimmäisistä liittyi kirkkoon (edellisiäkin tietysti), jolloin osuudesta tuli suurempi (ehkä 1200 oppilasta kaikkiaan 4800 samana vuonna syntyneestä oppilaasta eli 25 %). Paljon vähemmän oli niitä, jotka erosivat kirkosta ja siirtyivät ET:hen. Jos oletetaan, että lukioon siirtyvissä osuudet olisivat samat, niin lukiossa siis ehkä 75 % samana vuonna syntyneistä uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomista opiskelijoista osallistui uskonnonopetukseen, mutta oli jättänyt rippikoulun käymättä. Tietysti voi olla, että osa, ehkä suurikin, oli jo yläasteella tai huoltajan päätöksellä lukiossa siirtynyt elämäkatsomustiedon opetukseen. Mutta osa ehkä haluaisi siirtyä ET:hen nyt omalla päätöksellään, jos tähän asti siirron ovat estäneet vanhemmat tai ainakin ounastelu vanhempien vastarinnasta. Toki jotkut saattaisivat myös haluta vaihtaa ET:stä uskonnon kursseille. Kuitenkaan *en voi välttyä ajatukselta, että tiedotus opiskelijoille on saanut olla huonoa juuri siksi, että ei ole välitetty siitä mahdollisesti suuresta joukosta, joka on halajannut uskonnonopetuksesta ET:hen ja jolla nyt olisi oikeus tehdä tämä siirto omalla päätöksellään.*

8) **Koulutuskeskus rajoittaa perustuslakia ja toimii vastoin eduskunnan kantaa uskonnollisista tilaisuuksista omantunnonsyistä vapautumisessa.** Lomakkeissa (g) ja (h) lukee tiedotteen (d) kohdan 5 tapaan:

Perustuslain 11 §:n 2 momentin mukaan ketään ei voida velvoittaa osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen. Tämän perusteella oppilasta/opiskelijaa ei voida velvoittaa osallistumaan jumalanpalvelukseen tai muuhun uskonnolliseen tilaisuuteen.

Perustuslain 11 §:n 2 momentin tarkoituksena on ensisijassa suojata henkilöä vieraan uskonnon harjoittamiselta. Vapautuksen perusteina ovat yksinomaan omantunnon syyt. Lähtökohtana voidaan pitää, ettei oman uskonnollisen yhdyskuntansa tilaisuudesta voi vapautua. Huoltajan/Opiskelijan esittämästä perustellusta syyistä oppilas/hänet vapautetaan uskonnon harjoittamisesta.

Mutta on syytä kysyä: Kuinka niin ”lähtökohtana voidaan pitää”? Perustelen tarkemmin liitteessä (L) sen, että *tämä koulutuskeskuksen lomakkeen perustelu poikkeaa oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisista tilaisuuksista vapautumisen suhteen siitä, mitä uuden uskonnonvapauslainsäädännön valmistelun yhteydessä oikeastaan päätettiin.*

Lomakkeissa (g) ja (h) kohdassa 2 oppilaan/opiskelijan vapautumiseksi omantunnon syistä oman uskonnollisen yhdyskuntansa hartaudenharjoitustilaisuuksista vaaditaan oppilaan huoltajan/opiskelijan perustelu (vaatimuksen voimakkuuden suhteen lomakkeet saattavat erota toisistaan). Tämä on vastoin sitä, että perustuslain 11 §:n 2 momentissa mainitaan vain pelkkä omantunnonvastaisuus. Edelleen eduskunnan sivistysvaliokunnan mukaan omantunnonvastaisuus on hyvin subjektiivinen käsite, jota ei edes voi lainsäädännöllä määritellä. *Millä perustein rehtori sitten vapauttamisen ratkaisee?* Muutoksenhakuosoitettakaan ei ole annettu toisin kuin lomakkeissa (e) ja (f). *Pelkän omantunnon syihin vetoavan ilmoituksen pitäisi riittää lomakkeiden (g) ja (h) kohdassa 2.*

Lomakkeessa (g) on aivan oikein huomattu panna ilmoituksen tekijäksi opiskelija itse. Se korostaa kohdassa 2 selvittämäni unohduksen kritisoitavuutta.

Perustelujani koulutuskeskuksen toiminnan virheellisyydelle:

Kohtaan 4): Lain mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan oman uskonnon opetusta pitää vähintään kolmen oppilaan huoltajan/vähintään kolmen opiskelijan erikseen pyytää, jotta sitä näille oppilaille/opiskelijoille järjestettäisiin. Mutta ”pyyntö” tarkoittaa oikeutta, ei velvollisuutta, joten tähän oman uskonnon opetukseen ei mielestäni sellaisen oppilaan/opiskelijan tarvitse osallistua, jonka huoltaja/joka itse ei ole tätä opetusta pyytänyt.

On huomattava, että laki olisi kirjoitettu toisin, jos olisi tarkoitettu, että oman uskonnon opetuksesta tulisikin pakollista myös sellaiselle, jolle ei huoltaja/joka ei itse ole pyytänyt mitään uskonnonopetusta. Esimerkiksi perusopetuslain 13 §:n 3 momentin olisi silloin pitänyt kuulua vaikkapa seuraavasti:

Muuhun kuin 2 momentissa mainittuihin uskonnollisiin yhdyskuntiin [eli siis johonkin rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan] kuuluville oppilaille, jotka eivät osallistu 1 momentissa tarkoitettuun [eli enemmistön] uskonnonopetukseen, järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heistä vähintään kolmen huoltajat sitä pyytävät.

Mutta näinhän ei siis ole.

Lisähuomautuksia. (1) Toisaalta oman uskonnon opetuksen järjestettyä oikeus elämäkatsomustiedon opetukseen poistuu. Tässä suhteessa laki on selvä, eikä koulutuskeskus toisin toimikaan. *Tähän ei kuitenkaan tarvita oman uskonnon opetuksen pakollisuutta, vaan se seuraa laista.* Jälleen, jos laissa olisi tarkoitettu muuta, laki olisi ollut kirjoitettava toisin, nimittäin vaikkapa seuraavasti:

Rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla oppilaalle/opiskelijalle opetetaan huoltajan pyynnöstä/hänen pyynnöstään elämäkatsomustietoa.

Mutta näinhän ei siis ole.

(2) Koulutuskeskus on tiedotteilla (a)–(c) ja lomakkeilla (e) ja (f) käytännössä toteuttanut sen, että elämäkatsomustiedon opetukseen voi kustakin uskonnollisesta yhdyskunnasta osallistua korkeintaan kaksi oppilasta/opiskelijaa. Tämä on varmaankin hyväksi elämäkatsomustiedon opetuksen varsinaisen kohderyhmän, uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien (tai heistä ainakin uskonnottomien) kannalta, mutta lakiin ei tällaista tavoitetta ole kirjattu. Koulutuskeskus vain panee enemmistön uskonnonopetukseen osallistumattoman, rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvan oppilaan huoltajan/opiskelijan ensin pyytämään oman uskonnon opetusta, ennen kuin huoltaja/opiskelija voi (kolmen säännön jäädessä täyttymättä ja siis oman uskonnon opetuksen jäädessä toteutumatta) pyytää elämäkatsomustiedon opetusta.

Kohtaan 8): Esitän perusteluni liitteenä olevassa selvityksessäni

(L) Jouni Luukkainen (15.9.2003): ”Koulun uskonnollisista tilaisuuksista vapautuminen” [*Jälkikäteislisäys*: ilmestynyt; *Vapaa Ajattelijan* 6/2003, s. 5–7]

Toivon oikeusasiamiehen kertovan Espoon kaupungin suomenkieliselle koulutuskeskukselle seuraavaa:

(1) Toimiminen sen lain vastaisen käsityksen vallassa, että lukiossa päätösvaltaa katsomusaineen valinnan suhteen edelleen käyttäisi huoltaja opiskelijan itsensä sijasta, on ollut vakavaa huolimattomuutta. Tällaisen huolimattomuuden jättäminen ensitilassa korjaamatta on ollut väärin.

(2) Lainsäädäntöön on tullut muutoksia katsomusainevalinnan päätösvallan ja eri mahdollisuuksien suhteen, ja nämä muutokset koskevat myös jo aiemmin aloitaneita oppilaita/opiskelijoita. Päätös pitää tiedotus niin suppeana, että se ei kata kaikkia niitä, joita asia koskee, vaan ainoastaan uudet oppilaat/opiskelijat, on väärä.

(3) Päätös, että katolisen uskonnon ja islamin uskonnon opetus on pakollista asianomaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluvalla, enemmistön uskonnopeutukseen osallistumattomalle oppilaalle/opiskelijalle, on lainvastainen.

(4) Päätös, että rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan kuuluva oppilas/opiskelija ei aina voi huoltajan ilmoituksella/omalla ilmoituksellaan osallistua koulun korvaavaan opetukseen/korvaaviin kursseihin katsomusaineen sijasta, on lainvastainen.

(5) Varautumattomuus virheellisen ja puutteellisen tiedotuksen tähden katsomusainetta vasta kesken kurssin vaihtavan opiskelijan poikkeuksellisen suoritusmahdollisuuden turvaamiseksi on väärin.

(6) Päätös, että ilmoituksessa olla omantunnon syistä osallistumatta oman uskonnollisen yhdyskunnan uskonnollisiin tilaisuuksiin pitää esittää perustelu, on perustuslain ja eduskunnan kantojen vastaisena väärä.

(7) Huolimattomuus ja väärät ratkaisut ovat sitäkin vakavampia seikkoja siksi, että ne koskevat keskeistä perusoikeutta, uskonnon- ja omantunnonvapautta, että ne kohdistuvat ennen kaikkea suurta uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien vähemmistöryhmää vastaan ja että ne myös loukkaavat uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien, mutta vakaumukseltaan uskonnottomien nuorten oikeuksia.

Helsinki, ke 17.9.2003

Yhdeksän liitettä: (a)–(h) ja (L)